

Vznik ČSR – 1.republika

1.Mezinárodní situace.

1.světová válka 1914-1918

Boj o rozdělení světa Mocnosti: Francie, Velká Británie, Rusko, USA, (Itálie)
Německo, Rakousko-Uhersko, Turecko

Ekonomické a politické zájmy

Nejslabší články konfliktu: Rakousko-Uhersko – mnohonárodnostní stát,
vnitřní rozpory

Rusko – celková zaostalost – bolševická revoluce

„Čtrnáct bodů prezidenta Wilsona“.

V lednu 1918 vydal prezident USA W. Wilson prohlášení o cílech USA za 1.světové války, které obsahovalo následující body:

- a) odmítnutí tajné diplomacie,
- b) svoboda moří,
- c) odstranění ekonomických překohrad mezi zeměmi,
- d) omezení zbrojení,
- e) urovnání koloniálních sporů,
- f) stažení cizích vojsk z ruského území,
- g) obnovení nezávislosti Belgie,
- h) navrácení Alsaska-Lotrinska Francii,
- i) úprava italských hranic na základě etnických hledisek,
- j) autonomní vývoj národů v Rakousku-Uhersku,
- k) odchod okupantů z Rumunska, Srbska a Černé Hory a poskytnutí přístupu k moři Srbsku,
- l) sebeurčení netureckých národů v Turecké říši,
- m) vytvoření nezávislého Polska, majícího přístup k moři,
- n) zřízení Společnosti národů.

Versailleská mírová smlouva, jedna z nejdůležitějších mírových smluv po skončení I. světové války (první část smlouvy mj. obsahovala statut Společnosti národů). Podepsána byla v červnu 1919 ve francouzském Versailles mezi zástupci -"Dohody" a Německem (Německo v ní bylo označeno za viníka války). V platnost vstoupila 10. ledna 1920. Podle této smlouvy postoupilo Německo zpět Francii Alsasko - Lotrinsko, Polsku Poznaňsko a většinu západního Pruska, ztratilo své kolonie, zavázalo se omezit armádu na 100 000 mužů, zrušit generální štáb, těžké zbraně a letectvo a zaplatit válečné reparační. Smlouva, která byla základem poválečného uspořádání Evropy, garantovala také hranice Československa s Německem.

Saintgermainská mírová smlouva, mírová smlouva mezi Rakousko-Uherskem a státy Dohody. Přijetím mírové smlouvy, podepsané v roce 1919 v Sait Germain en Laye ve Francii přestala Rakousko-Uherská monarchie formálně existovat. Rakousko v ní uznalo nezávislost nově vzniklých nástupnických států a odstoupilo jižní Tyroly, Istrii a Terst Itálii, Bosnu a Hercegovinu, Dalmácii, Chorvatsko a část Korutan a Štýrska Jugoslávii. Smlouva dále omezovala velikost rakouské armády, zakazovala mu připojení k Německu a zavazovala Rakousko k placení válečných reparací. Zvláštní část smlouvy se týkala autonomie Podkarpatské Rusi. Z ustanovení smlouvy vycházela "Ústavní listina Republiky Československé" z roku 1920.

Uvedené a další smlouvy tvořily tzv. *versailleský systém*, též *versaillesko-washingtonský systém*, systém určující uspořádání Evropy po I. světové válce. Nepevný systém byl oslaben především odmítnutím Kongresu USA angažovat se ve Společnosti národů a naprostým opomenutím sovětského Ruska. Díky agresivitě Německa, Itálie a Japonska ve 30. letech bylo toto uspořádání zcela rozvráceno.

Důsledky 1.světové války.

- Nové rozdělení světa – ekonomické, politické
- Rozpad Rakouska-Uherska a vznik nových nástupnických států
- Vznik bolševického Ruska
- Porážka Německa ztráta kolonií, ekonomický a sociální rozvrat, ztráta prestiže (základ pro pozdější vznik nacizmu)
- Oslabení Anglie a Francie
- Vzestup USA, tendence k izolacionismu
- Morální šok a destrukce hodnot

2. Situace v Českých zemích a na Slovensku.

Slabost Rakouska-Uherska (degenerace velkých říší)

Vlastenectví, národní obrození

Snahy o autonomii v rámci Rakouska-Uherska

Zpočátku nikdo neuvažoval o samostatném státě

Vyhrocení situace za války

Domácí odboj - Soukup, Švehla, Rašín, Stříbrný, Šrobár

Zahraniční odboj – Masaryk, Beneš, Štefaník

Česká národní rada (ČSNR), ústřední orgán československého zahraničního odboje za 1. světové války. Vznikla postupně od února do listopadu 1916 z Českého komitétu zahraničního v Paříži. Jejími členy byli T. G. Masaryk, M. R. Štefaník, E. Beneš a J. Dürich (který byl vyloučen v únoru 1917). Rada byla uznána za představitele československého národa (první ji uznala Francie v červnu 1918) a před koncem války se podařilo prosadit koncepci vytvoření samostatného československého státu, úlohu přitom měla činnost československých vojenských jednotek.

Pittsburská dohoda, dohoda uzavřená mezi českými a slovenskými krajanskými spolky v USA v květnu 1918. Dohoda, kterou podepsal také T. G. Masaryk, požadovala vznik samostatného československého státu s republikánskou formou a autonomním Slovenskem.

Československé legie, jednotky československého zahraničního odboje za 1. světové války. Skládaly se z legií ve Francii, Itálii a v Rusku. Celkem v nich bojovalo zhruba 90 000 Čechů a Slováků, především vojáků, zajatých na frontě, resp. přeběhlých, a krajanů. Název legie se ujal až po skončení války, původně se nazývaly Česká družina, Československé vojsko na Rusi, Československá brigáda ve Francii, Československý armádní sbor v Itálii apod. Nejsilnější byly legie v Rusku, kde měly na podzim 1917 podobu armádního sboru. Ten se dostal v létě 1918, při evakuaci přes Sibiř do Francie, do ozbrojeného konfliktu s bolševickými jednotkami, rychle ovládl část Povolží a sibiřskou Magistralu a stal se tak nejvýznamnější protibolševickou silou. V průběhu roku 1919 se legie stáhly do Vladivostoku, v únoru 1920 bylo uzavřeno příměří a 60 000 legionářů se vrátilo do ČSR.

Přehled legií:

Ruské - přes 60 000 vojáků, 4 100 padlých, návrat do ČSR 1920

Francouzské - přes 5 000 vojáků, 450 padlých, návrat leden 1919

Italské – přes 19 500 vojáků, 630 padlých, návrat prosinec 1918

Zástupci domácího i zahraničního odboje se sešli v Ženevě a připravili program nového státu, který Masaryk předal 18. října ve Washingtonu prezidentu Wilsonovi:

PROHLÁŠENÍ NEZÁVISLOSTI ČESKOSLOVENSKÉHO NÁRODA ze dne 18. října 1918 (Washingtonská deklarace)

„... 1. Československý stát bude republikou.

2. Ve stálé snaze o pokrok zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva shromáďovacího a petičního...”

Profesor T. G. Masaryk, Generál Milan Štefánik, Dr. Edvard Beneš

Ani zahraniční ani domácí odboj nepočítal s okamžitým vyhlášením samostatnosti. Nejdříve jaro 1919. Události v Praze a pak v dalších městech byly vyvolány deklarací hraběte Andrászyho (ministr zahraničních věcí Rakouska-Uherska) – odpověď na požadavky prezidenta Wilsona. Bylo chápáno jako kapitulace Rakouska-Uherska.

Funkci provizorní vlády převzal Národní výbor. V čele stálo pět politiků, kteří byli později nazýváni „mužové 28. října“. Byli to Alois Rašín, Antonín Švehla, František Soukup, Jiří Stříbrný a slovenský politik Vávro Šrobár.

Postupně převzal Národní výbor do svých rukou veřejnou i vojenskou správu a organizace, které zajišťovaly výživu obyvatelstva. Jeho úsilí bylo zaměřeno k zabránění chaosu.

Ve večerních hodinách 28. října 1918 vydal Národní výbor své první oficiální veřejné svolání: *„Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem. Stát československý vstoupil dnešního dne v řadu samostatných kulturních států světa.“*

30. října 1918 vstoupilo do proudu těchto událostí, v němž byl vyhlášen samostatný československý stát, i Slovensko. Stalo se tak na shromáždění představitelů slovenského národního politického života v Turčianském Svätém Martině. Na schůzi byla zvolena za jediného oprávněného mluvčího slovenského národa dvanáctičlenná Národní rada, která na závěr svého jednání přijala „Deklaraci slovenského národa“ - tzv. Martinskou deklaraci. Původně se jednalo o vznik samostatného slovenského státu, ale bylo konstatováno, že v současnosti na to nemá Slovensko dost sil a zvítězil názor vytvořit společný stát s Čechy:

„...1. Slovenský národ je čiastka i řečové i kultúrno-historicky jednotného československého národa.

2. Pre tento česko-slovenský národ žiadame i my neobmedzené sebaurčovacie právo na základe úplnej neodvislosti...”

Základní politické proudy v novém státě:

- Nacionální proud
- Republikánský proud
  - Socialistické strany (Sociální demokracie, Národně socialistická strana
  - Křesťanské strany
  - Agrární strany
  - Skupina „Hradu“
- Komunistický proud

„Pětka“, skupina zástupců pěti koaličních stran, rozhodující o zásadních politických otázkách v období 1. československé republiky. Vznikla za první úřednické vlády, kdy se pět nejvýznamnějších politických stran (Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Československá strana lidová, Československá národní demokracie, Československá strana národně socialistická a Československá sociálně demokratická strana dělnická) dohodlo na podpoře vlády a na vzájemné koordinaci postupů v základních politických otázkách.

Zástupci politických stran v „pětce“

Agrární strana: A. Švehla

Lidová strana: J. Šrámek

Národní demokracie: A. Rašín (K. Kramář)

Národně sociální strana: J. Stříbrný

Sociální demokracie: R. Bechyně (A. Meissner)